

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

Viite: Lausunto eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle O 79/2019 vp Tulevaisuusvaliokuntien maailmankokous.

Tulevaisuuden tutkimuskeskus lausuu pyydetystä aiheesta seuraavaa.

Pääkysymys vastattavaksi: Miten säilyttää planetaarinen kestävyys tulevaisuudessa?

Pääkysymykseen vastaaminen on koko planeetan säilymisen kannalta oleellista. Millaisia toimenpiteitä tarvitaan, jotta ihmiset voivat jatkaa olemassaoloaan osana planeetan elämän kirjoa? Eri puolilla maailmaa tapahtuva globaali ympäristön muutos ilmastomuutoksen ajamana lienee suurin ihmiskuntaa kohdannut muutosprosessi, joka muuttaa paitsi elinolosuhteitamme myös sitä, miten me elämämme järjestämme.

Ilman toimenpiteitä ihmistoiminta aiheuttaa yhä mittavampia tuhoja ihmisille, eläimille ja kasveille ja heikentää elämää ylläpitäviä prosesseja. Ilmastomuutoksen hidastaminen, siihen sopeutuminen ja luonnon monimuotoisuuden vähenemisen estäminen vaativat radikaaleja toimenpiteitä jo nyt. Osaksi työ on jo käynnissä, mutta tarvitsemme lisää nopeasti vaikuttavia toimenpiteitä. Koska elämme kytkennällisessä ja globaalissa maailmassa, jossa ilmasto, ekosysteemit, luonnon monimuotoisuus ja yhteiskunnat ovat vuorovaikutussuhteessa, tarvitaan holistista ja systeemistä, eri tekijöitä huomioivaa näkökulmaa haasteiden ratkaisemiseksi. Kansainvälisen ilmastopaneelin viimeisimmässä raportissa todetaan samansuuntaisesti, että paneeli tunnistaa keskinäisriippuvuuden ilmaston, ekosysteemien ja biodiversiteetin sekä yhteiskuntien välillä ja että nämä riippuvuussuhteet ovat aiempaa ilmeisempiä.

Pääkysymykseen liittyy useita alakysymyksiä, kuten sosiaalisen, kulttuurisen, ekologisen ja taloudellisen kestävyysyhtäyksen saavuttamisen ongelmavyöhyt. On käynyt selväksi, että esimerkiksi taloudellisen toiminnan on jatkossa oltava sellaista, joka ei vaaranna vaan pikemmin edistää kestävyysyhtäyksen tavoitteita. Tätä varten välttämätön, mutta ei riittävä ehto, on eri teknologioiden käyttö kestävyysyhtäyksen saavuttamiseksi. Tämä on tehtävä niin, että uudet teknologiat eivät luo uusia ongelmia. Esimerkiksi jatkuva tietoteknologioiden kehittyminen on luonut tilanteen, jossa tietojärjestelmiemme ylläpito luo kasvavaa sähköenergian tarvetta ja kysyntää strategisille mineraaleille, jotka ovat uusiutumattomia. Lisäksi riippuvuus tietojärjestelmistä ja -laitteista tekee yhteiskunnista haavoittuvaisia.

Miten muutamme tuotanto- ja kulutustapojamme niin, että kestävyysperiaatteet toteutuisivat? Valalla olevat tapamme ovat keskeisiä syitä maapallon tilan huononemiseen elämän ylläpidon kannalta. On kysyttävä, miten muutamme tuotantoa ja kulutusta niin, että turvaamme ihmisten ja ympäristömme hyvinvoinnin. On todennäköisesti kyseenalaistettava materiaalisesta kasvuun perustuva talousmallimme ja mietittävä kasvun määritelmää uudelleen.

Ihmisten ja kansalaisten näkökulmasta tärkeä kysymys on, mitä annamme ja jätämme nuorille ja tuleville sukupolville? Miten huomioimme tulevat sukupolvet päätöksenteossa? Kyse on lisäksi demokratian ja demokraattisen päätöksenteon tulevaisuudesta, globaalisti demokraattiset yhteiskunnat ovat vähemmistössä suhteessa muihin hallintotapoihin. Päätöksenteon osallisuutta ja prosesseja joudutaan miettimään uudelleen, jälleen kerran, jotta säilytetään (jos niin haluamme) demokraattinen järjestelmä ja sen legitimaatio ja uskottavuus. On uskallettava myös kysyä kysymyksiä, jotka tuntuvat moraaliseettisesti ja poliittisesti vaikeilta.

Miten säilyttää ja edistää kokonaisturvallisuutta?

Tätä kirjoitettaessa valmistellaan Suomen NATO-jäsenyyttä vaikeassa turvallisuuspoliittisessa tilanteessa. Venäjän hyökkäys Ukrainaan on tuonut Eurooppaan sodan 30 vuoden tauon jälkeen. Suomi on valmis luopumaan yli 70-vuotisesta liittoutumattomuuspolitiikastaan. Sota on nostanut ydin- ja muiden aseiden (bio- ja kaasuaaseet) käytön uhkaa, mikä muistuttaa kylmän sodan kuumista ajoista. Kokonaisturvallisuuden näkökulmasta katsottuna sota on yksi uhka muiden joukossa vaikkakin vakava sellainen. Olisi tarkasteltava hybridiuhkia, informaatiovaikuttamista, ylipäättään tietoturva, turvallisuuden kokemista, syrjäytymistä ja terveysturvallisuutta, niin fyysistä kuin psyykkistäkin esimerkkejä mainitaksemme. Turvallinen ympäristö on myös edellytys kestävyystoimien toteuttamiselle, konfliktit vievät huomion pois niistä ja usein itse asiassa tuovat mukanaan sosiaalisia, kulttuurisia, taloudellisia ja ekologisia ongelmia.

Mitä tulevaisuudentutkimus ja ennakointi voi tarjota kestävyysshaasteiden ratkaisemiseen?

Tulevaisuudentutkimuksen ja ennakkoinnin tehtäviä ovat:

1. Vaihtoehtoisten tulevaisuuksien tarkastelu
2. Tuottaa ja jalostaa tulevaisuustietoa eri tarpeisiin
3. Kehittää teoriaa ja menetelmiä
4. Toimia suunnittelun ja päätöksenteon tukena
5. Olla monitieteisen ja -alaisen tutkimuksen ja kehittämistyön alusta
6. Tarjota koulutusta ja osaamista.

Kestävyysshaasteiden ratkaisemiseksi on löydettävä vaihtoehtoisia keinoja, joita on pohdittava, punnittava ja arvioitava. Tähän työhön tulevaisuudentutkimus ja ennakointi ovat erityisen sopivia. Niiden avulla voidaan tarkastella erilaisia vaihtoehtoisia ratkaisumalleja monitieteisesti ja monialaisesti ja tuottaa tietoa niistä päätöksentekoon. Vaihtoehtoja voidaan arvioida ja arvottaa myös kansalaisyhteiskunnan tasolla.

Mutta tarvitaan kehitystyötä ja tähän resursseja. Resurssit eivät tarkoita vain rahallisia resursseja, vähintään yhtä tärkeää on osaamispääoma, tulevaisuustietoisuus ja -taidot. Kysymys on siitä, miten edistämme tulevaisuusosaamista niin Suomessa kuin muuallakin. Kokonaisvaltainen ote lienee hyvä malli osaamiskapasiteetin kasvattamiseksi. Tällä tarkoitamme tulevaisuusosaamisen huomioimista kaikilla koulutusasteilla ja jatkuvassa oppimisessa. Toisaalta on turvattava tulevaisuudentutkimuksen ja ennakkoinnin tieteellinen kehitystyö, ilman sitä ei onnistuta uusien teoreettisten ja menetelmällisten innovaatioiden tuottamisessa.

Yhteenvedona esitämme, että planetaarisen kestävyys, hyvinvoinnin ja turvallisuuden kysymykset ovat niitä, joita meidän tulisi ratkaista. Ilman ratkaisuja ihmiskunnan ja osaltaan ympäristömme tulevaisuus on vakavasti uhattuna. Ratkaisujen etsimisessä, niiden arvioimisessa ja arvottamisessa tarvitaan tulevaisuustyötä ja -osaamista, joiden jatkuvuus tulisi turvata.

Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen puolesta

Turussa 12.05.2022

Juha Kaskinen
Johtaja
Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Turun yliopisto